

Sitrep Irak
NR.13, 28/11/03

Stand van zaken: 09.00 uur

Samenvatting: Het nieuwe Iraaks/Amerikaanse plan voor het Iraakse politieke proces is in algemene zin een positieve stap en leidt tot een versnelde overdracht van de bestuursmacht aan de Irakezen. In de huidige omstandigheden is een dergelijke wijziging van het beleid welkom en zou het een nieuwe impuls kunnen geven aan het (vastgelopen) politieke proces. De uitvoering van het plan is echter sterk afhankelijk van ontwikkelingen in de veiligheidssituatie en van de mate waarin de Iraakse bevolking het plan zal accepteren en het proces als legitiem zal aanvaarden. Aangezien de kans bestaat dat het huidige "verzet tegen de Coalitie" zal worden omgezet in "geweld tegen de legitieme interim regering" blijft het risico van destabilisatie in Irak ondanks het nieuwe plan voortbestaan. Daarnaast is het plan op een aantal punten onduidelijk: de rol van de VN, gevolgen voor de militaire aanwezigheid in Irak. Wat betreft de veiligheidssituatie is over het algemeen een toename van geweldadigheden in zowel Centraal- als Zuid-Irak – ook tegen coalitie doelen – waargenomen. Wel heeft het overgrote deel van de geweldadige incidenten nog steeds plaats in Bagdad en de aangrenzende soennitische gebieden in Centraal-Irak.

I Politieke en militaire ontwikkelingen:

A. Internationale politieke ontwikkelingen:

Op 15 november heeft de *Iraqi Governing Council* (IGC), na overleg met het hoofd van de *Coalition Provisional Authority* (CPA) Bremer, een tijdpad voor overdracht van bestuursmacht ("Agreement on political process") gepresenteerd. De volgende data worden hierin vastgelegd:

- Uiterlijk op 28 februari 2004 zullen IGC en CPA een zogenaamde "Fundamental Law" (interim grondwet) aanvaarden die het juridische kader vormt waarbinnen de Iraakse overgangsregering zal opereren. Deze interim grondwet zal de beginselen van de Iraakse staat vastleggen (o.a. democratie, federale staatsstructuur, rule of law, civiele controle over veiligheidsstructuren);
- Uiterlijk eind maart 2004 zullen IGC en CPA een veiligheidsovereenkomst sluiten die de status en de rol van Coalitie troepen zal bepalen waarbij de Coalitie troepen een belangrijke rol zullen blijven spelen in het creëren van een stabiele en veilige omgeving in Irak;

- Uiterlijk 31 mei 2004 zullen in alle 18 Iraakse provincies via "caucuses" de leden van een overgangsparlement worden verkozen. Dit Parlement zal vervolgens bijeenkomen om de ministers van een overgangsregering te kiezen;
- Deze overgangsregering zal op 30 juni 2004 door CPA erkend worden. Op 1 juli 2004 zullen IGC en CPA opgeheven worden en zal de overgangsregering alle bestuursverantwoordelijkheden overnemen;
- In juli of augustus 2004 zal de verantwoordelijkheid voor de Iraakse veiligheidsstructuren volledig aan Iraakse ministeries worden overgedragen;
- Nationale verkiezingen voor de Constitutionele Conventie, die de nieuwe Grondwet zal opstellen, zullen uiterlijk 15 maart 2005 plaatsvinden;
- In de tweede helft van 2005 zal een referendum worden gehouden over de nieuwe grondwet. Onmiddellijk daarna zal de nieuwe Grondwet van kracht worden;
- Op uiterlijk 31 december 2005 zullen, op basis van de nieuwe grondwet, verkiezingen voor een nieuwe regering plaatsvinden.

In Irak is het Amerikaans plan door leden van de IGC evenals door leiders van de Shia meerderheid en door Koerden-leider Talabani (op dit moment tevens voorzitter van de IGC) verwelkomd. De vraag is echter of Irakezen t.z.t. de overgangsregering als legitiem zullen aanvaarden.

Over de noodzaak en de wenselijkheid van een nieuwe Veiligheidsraadresolutie om de steun van de Veiligheidsraad voor deze plannen vast te leggen, bestaat op dit moment nog geen duidelijkheid. Volgens de VN en de VS zou een nieuwe resolutie niet per se nodig zijn (1483 en 1511 zouden voldoende basis bieden). De IGC zelf heeft de wens uitgesproken om het nieuwe tijdpad in een resolutie te laten vastleggen.

Aan VN zijde heeft de secretaris-generaal van de VN (SGVN) Annan de koerswijziging van VS/CPA "bemoedigend" genoemd. Daarbij heeft hij ook aangegeven dat de VN nog geen besluit heeft genomen over de rol die de VN op zich zou willen nemen en over de terugkeer van de internationale VN staf naar Irak. SGVN hoopt zo snel mogelijk een Special Representative voor Irak te benoemen, die echter (om veiligheidsredenen) in de eerste instantie niet in Irak aanwezig zal zijn. Verduidelijking over de rol van de VN zal ook in sterke mate afhankelijk zijn van de

VS. VN bronnen geven aan dat een belangrijke rol na de totstandkoming van de interim-regering een reële mogelijkheid is.

Na een interne brainstorm van de VN op Cyprus op 22-23 november jl. heeft de VN besloten vooralsnog vanuit Cyprus te opereren en een politieke kernstaf in Amman te plaatsen. De organisatie is van mening dat de veiligheidssituatie de komende maanden nog zal verergeren ("it is going to get worse before it gets better", volgens de directeur Azië die aanwezig was op Cyprus).

Frankrijk heeft - bij monde van minister van BZ De Villepin - laten weten dat het van mening is dat de streefdatum voor overdracht in juni 2004 nog te laat is. Frankrijk stelt voor om IGC en de huidige ploeg van 25 ministers te gebruiken om nog vóór eind 2003 een representatieve assemblee samen te stellen. Deze assemblee zou vervolgens een 15 ministers tellende overgangsregering kiezen. Opmerkelijk is dat naar verluidt ambtelijk Quai d'Orsay van mening is dat een (zeer) spoedige overdracht niet realistisch is.

Duitsland heeft onmiddellijk na bekendmaking van het nieuwe tijdpad n.a.v. een bilateraal gesprek tussen SoS Powell en minister Fischer laten weten dat de wijziging van het VS-beleid een positieve stap is en dat betrokkenheid van de VN bij dit nieuwe tijdpad zeer wenselijk zou zijn.

Op 22 november hebben de VS en het Verenigd Koninkrijk conform resolutie 1483 de Veiligheidsraad een korte briefing gegeven over de situatie in Irak. De VS presenteerde het nieuwe plan voor het politieke proces (zie Interne politieke ontwikkelingen) en beide landen benadrukten dat geleidelijk aan de verantwoordelijkheid voor de politieke en economische wederopbouw zo veel mogelijk bij de Irakezen komt te liggen. Frankrijk en Duitsland reageerde positief, maar waren van mening dat aan een aantal voorwaarden moet worden voldaan voor het slagen van het plan. Zo moet het plan "inclusief" zijn en (alle Iraakse partijen die geweld afwijzen moeten erbij betrokken zijn) en de VN dient volgens beide landen een centrale rol te krijgen bij het politieke proces. Rusland noemde het ontbreken in het plan van een rol voor de VN verontrustend en sprak de wens uit dat het plan aan de Veiligheidsraad gepresenteerd zou worden. In reactie hierop gaf de Amerikaanse ambassadeur Negroponte aan dat de VN een "vitale" rol heeft in Irak zonder daarbij duidelijk aan te geven wat deze rol precies zou zijn. Ook heeft hij benadrukt dat de VS een terugkeer van de internationale VN staf naar Irak zou verwelkomen.

Op 24 november heeft de Veiligheidsraad resolutie 1518 aanvaard. Hierdoor is een comité van de VR in het leven geroepen dat de uitvoering van de "ontdooiing" van Iraakse tegoeden, zoals voorzien in paragraaf 23 van resolutie 1483, dient te monitoren.

Volgens bronnen binnen de National Security Council (NSC) zou de Amerikaanse administratie op langer termijn een eventuele rol van de NAVO in Irak overwegen. Het zou om "force generation" ten behoeve van multinationale divisies gaan.

B. Interne politieke ontwikkelingen:

Het is de vraag of de nieuwe plannen voor het politieke proces alle slepende kwesties zullen regelen. In ieder geval komt de VS hiermee deels tegemoet aan het aanhoudende verzoek van zowel nationale (IGC) als internationale (Frankrijk)

actoren om de regeringsverantwoordelijkheid zo snel mogelijk volledig over te dragen. Voorts wordt het probleem van het opstellen van een grondwet naar een later tijdstip geschoven en onder Iraakse verantwoordelijkheid gebracht.

In wezen worden de (potentiële) heikele vraagstukken niet opgelost, maar "ge-Irakiseerd". Het huidige "verzet tegen de Coalitie" wordt dan "geweld tegen de legitieme interim regering". Indien die regering er in slaagt onder de Iraakse bevolking aanzien te verwerven als onafhankelijk bestuursorgaan, bestaat er een kans dat – in ieder geval van de zijde van Iraakse soennitische facties – het aantal aanslagen zal afnemen. Dit kan kracht bijgezet worden als de interim regering, via het te vormen overgangsparlement, een soennitische vertegenwoordiging heeft die de belangen van deze bevolkingsgroep in de praktijk weet te behartigen. Mocht de interim regering er niet in slagen steun bij de bevolking te verwerven, dan kan het geweld in Irak, in het uiterste geval en op termijn, het karakter krijgen van een burgeroorlog. Dit geldt zeker indien de grotere partijen (met hun milities) die nu nog (met elkaar en de CPA) samenwerken, zich actief met de strijd gaan bemoeien.

De details inzake de samenstelling van het overgangsparlement en de procedures rond de verkiezing van de interim regering zijn vooralsnog onbekend. Hierdoor valt in dit stadium over de slagvaardigheid van de toekomstige interim regering niet veel te zeggen. Indien de IGC model staat voor de interim regering zijn de voortekenen echter weinig gunstig.

In Muthanna is op 18 november Hadi Mohammed Abdallah al-Greib als vice-gouverneur gekozen. In tegenstelling tot de gouverneursverkiezing in oktober jl. is deze verkiezing in het geheel door de provinciale raad en de gouverneur georganiseerd. Het feit dat de procedure van de gouverneursverkiezing bij deze verkiezing volledig is overgenomen, bevestigt de tevredenheid bij de raadsleden dat het politieke proces zich positief blijft ontwikkelen. Dit wordt door de voorbereiding van 'verkiezingen' voor de zeven subdistricten in de provincie nog eens kracht bijgezet. In vier van de zeven subdistricten zijn reeds zelfbenoemde gemeenteraden actief. Zij zijn echter niet representatief voor de bevolking, die zij zouden moeten vertegenwoordigen. Het is dan ook van belang dat zij worden vervangen door gekozen raden. Volgens de planning worden eind november de eerste "verkiezingsavonden" georganiseerd, zodat de zeven subdistricten begin december hun eigen raad hebben.

Door het huidige tempo waarin het bestuurlijk proces zich in Muthanna ontwikkelt, is het, indien er zich geen calamiteiten voordoen, aannemelijk dat een volledig bestuursmodel in Muthanna vóór juni 2004 aanwezig zal zijn en zal functioneren. Tegen de tijd dat de CPA de macht overdraagt, hebben de 4 districten en 7 subdistricten in Muthanna gekozen gemeenteraden en heeft de provincie een gekozen provinciale raad, vice-gouverneur en gouverneur. Het belangrijkste van dit model is – ook voor de bevolking van Muthanna – dat de raden en functies door verkiezingen tot stand zijn gekomen en dat zij een representatief karakter hebben. Gezien de voortgang in het proces is het te hopen dat de Iraakse autoriteiten in Bagdad na de machtsoverdracht in juni 2004, de politieke ontwikkelingen in Muthanna niet vertragen of terugdraaien. Beslissingen hieromtrent zullen afhangen van de discussie rond het constitutionele proces.

C. Veiligheidssituatie:

De islamitische vastenmaand Ramadan (27 oktober-26 november) is gekenmerkt door een reeks van beschietingen, aanslagen en gewelddadige incidenten gericht op coalitietroepen, Iraakse veiligheidsfunctionarissen en gezagsdragers, alsook op Westerse hulporganisaties, hotels en infrastructurele voorzieningen. Niet vaststaat of er een samenhang is tussen deze aanvallen en de vastenmaand. Sinds september lijkt het aantal aanvallen op coalitietroepen te zijn geslegen, anders dan de onlangs door de VS gemelde daling. Nog steeds heeft veruit het overgrote deel van de gewelddadige incidenten plaats in Bagdad en de aangrenzende soennitische gebieden in Centraal-Irak. Ondanks het feit dat er in Zuid-Irak ook sprake is van een toename van aanslagen tegen coalitiedoelen, is de algehele veiligheidssituatie aldaar nog steeds beduidend beter dan in Centraal-Irak.

In de soennitisch-Arabische gebieden in Centraal-Irak is er steun voor gewapende strijders van het voormalige regime van Saddam Hoessein, zij het dat het vrijwel onmogelijk is na te gaan hoe diepgeworteld deze steun is. Een aantal factoren draagt in ieder geval bij tot een groeiende afkeer van de aanwezigheid van de coalitietroepen en vormt een voedingsbodem voor steunverlening aan anti-coalitie geweld. De Iraakse regeringsraad wordt door soennieten beschouwd als een ineffectieve organisatie die wordt overheerst door Iraakse shi'ieten. Ook het beleid van de coalitiemacht om Ba'athisten (meestal soennieten) uit hun functies te zetten alsmede de als agressief ervaren antiterreur campagnes en willekeurige detenties door Amerikaanse troepen wekken grote afkeer. Het gebrek aan werk en perspectief versterkt dit nog eens. In Bagdad lijkt de veiligheidssituatie sinds eind oktober nog verder te zijn verslechterd. De golf van beschietingen en zelfmoordaanslagen heeft een klimaat van angst onder het soennitische deel van de stadsbevolking veroorzaakt. Moorden op voormalige Ba'athisten en veiligheidsdienst functionarissen van het *ancien regime* worden niet onderzocht en de daders -volgens soennieten militante leden van shi'ietische partijen- worden niet door de coalitie opgespoord. De lagere leden en functionarissen van de voormalige Ba'ath-partij zijn vatbaar voor pogingen van loyalisten van Saddam Hoessein om mee te werken aan de reorganisatie en de herrijzenis van de partij, niet in de laatste plaats omdat deze loyalisten over aanzienlijke hoeveelheden geld beschikken. Het lijkt erop dat losse groepen van voormalig regime aanhangers in de soennitische gebieden in toenemende mate hun gewelddadige acties coördineren en uitvoeren.

Er is in Irak wel sprake van een gestage verbetering van de infrastructurele voorzieningen in Irak, maar de slechte veiligheidssituatie belemmert een volledige benutting ervan. Vliegvelden, wegen, spoorweg- en brugverbindingen worden gerepareerd en versterkt. Er is dagelijks een vlucht met humanitaire goederen op de luchthaven van Bagdad vanuit Amman. Een toestel van het koeriersbedrijf DHL werd zaterdag 22 november kort na vertrek uit Bagdad door een geleide raket geraakt en kon hierna een noodlanding maken. Naar aanleiding van dit incident heeft de CPA op 23 november alle burgerlijke luchtvaart op Bagdad voorlopig verboden. In de zeehaven in Um Qasr zijn de los- en opslagvoorzieningen nog niet hersteld. Schepen kunnen wel gelost worden, maar zij dienen te beschikken over eigen losfaciliteiten.

Ondanks beperkte verbeteringen zijn transportondernemingen nog steeds terughoudend om humanitaire goederen via Um Qasr aan te vervoeren. De slechte veiligheidssituatie heeft namelijk geleid tot een stijging van de verzekeringspremies en dit belemmert een goede aanvoer van hulpgoederen.

Door de (zelfmoord)aanslag op de Italiaanse *Multinational Specialists Unit* (MSU) basis te Nasiriyah in de provincie Dhi Qar op 12 november jl. is er in het gebied van verantwoordelijkheid van de MND(SE) sprake van een trendbreuk voor wat betreft aanslagen tegen coalitietroepen (CT) en de stabilisatiemacht (SFIR). Met de grootschalige aanslag in Nasiriyah lijkt zowel in het scala van inzetmiddelen, als het operatieterrain van anti CT/SFIR elementen in zuidelijk Irak een verandering opgetreden te zijn. Er moet rekening mee worden gehouden dat een dergelijke aanslag zich wederom kan voordoen. Dit heeft consequenties voor de huidige inschatting van de veiligheidssituatie. Ondanks de ontwikkelingen en de recente opwaardering van de dreiging van aanslagen van laag naar middel, is Muthanna op dit moment nog steeds een van de rustigste provincies in Irak.

De trendbreuk in het inzetmiddel is zorgwekkend. De grofheid van dit soort middelen houdt geen rekening met 'collateral damage' zoals slachtoffers onder de burgerbevolking en kan wijzen op betrokkenheid van buitenlandse extremisten en wijst minder op de betrokkenheid van lokale groeperingen. Ook de wijze van uitvoering van de aanslag duidt op een professioneel (met militaire precisie) voorbereide en uitgevoerde aanslag. Het precedent dat hiermee geschapen is - dat dergelijke aanslagen ook in Zuid-Irak succesvol kunnen zijn - maakt het zeer waarschijnlijk dat deze aanslagen een vervolg krijgen. Niet alleen SFIR / CT zal daarbij het mogelijk doelwit zijn, ook instanties die mede aan de wederopbouw van Irak werken, zoals hulporganisaties en de Iraakse politie, moeten als doelwit aangemerkt worden.

Het toenemende geweld in Zuid-Irak is net als in de rest van het land een afspiegeling van de verslechterende veiligheidssituatie en heeft in de eerste plaats gevolgen voor het vertrouwen onder de bevolking in SFIR. De roep om zelf - middels eigen milities - voor veiligheid te zorgen zal toenemen, zeker zodra er meer aanslagen plaatsvinden op openbare faciliteiten en er onder de shi'ietische bevolking slachtoffers vallen.

In het verworden van dit verlangen kunnen verschillen aan het licht treden tussen de verschillende shi'ietische partijen, maar het is niet waarschijnlijk dat het om die reden tot een grootscheepse gewelddadige confrontatie komt tussen hen. De bestaande rivaliteit blijft vooralsnog beperkt tot het bemachtigen van lokaal-strategische bestuursposities en het vergroten van de aanhang. Daarentegen kan tijdens of na de implementatie van het bekendgemaakte overgangstraject, de situatie binnen de shi'ietische gemeenschap veranderen. Intern kan de rivaliteit ontsporen in geweld als kleinere facties (Sadr-groep) zich bij de machtsverdeling in Bagdad buitengesloten voelen door de grotere, georganiseerde partijen. Extern zouden de shi'ieten zich als bevolkingsgroep gemarginaliseerd kunnen voelen, bijvoorbeeld als sprake zou zijn van een dominante rol van ex-ballingen of (nog erger) soennieten in de te vormen interim regering in Bagdad.

In de tweede plaats dragen de aanslagen in Zuid-Irak sterk bij aan scherpere tegenstellingen onder de lokale bevolking. Formeel zullen de shi'ieten de schuldigen

zoeken onder ex-Ba'athisten of buitenlandse strijders, maar men zal ook wijzen naar de soennieten. De shi'ieten zien hen als degenen die anti-Coalitie elementen (passieve) steun verlenen. Een verscherping van de religieuze tegenstelling verslechtert de sfeer en kan negatieve repercussies hebben op het politieke proces in Bagdad. In de derde plaats zouden door de Stabilisatiemacht getroffen veiligheidsmaatregelen (zich terugtrekkend op zwaarbeveiligde *compounds*) door de lokale bevolking kunnen worden uitgelegd als een zelf verkozen isolement. Ofschoon de directe veiligheid van de troepen zou verbeteren, zou het contact met de plaatselijke bevolking er onder lijden. Dit kan resulteren in vervreemding en uiteindelijk uitmonden in openlijke vijandigheid tegenover SFIR. Tenslotte kan een verslechterde veiligheidssituatie en een geïsoleerde SFIR de haperende sociaal-economische wederopbouw verder bemoeilijken. Dit zal de Iraakse bevolking als eerste treffen en zou de positie van SFIR niet ten goede komen.

II Terrorisme

De terroristische organisatie Ansar al Islam, die oorspronkelijk in het Koerdische deel van Noord-Irak is ontstaan en zich richt tegen de coalitieaanwezigheid in Irak, is actief en redelijk goed georganiseerd. Er wordt van uitgegaan dat een deel van de strijders van deze groep van niet-Iraakse afkomst zijn. Ondanks de arrestatie van één van de leiders door coalitietroepen begin oktober zou Ansar al Islam qua organisatiegraad en logistiek nog steeds goed in staat zijn terroristische operaties uit te voeren tegen coalitiedoelen in Irak. De arrestatie van hun leider zou overigens wel tot wijzigingen in planning en strategieën hebben geleid.

Beveiligingsdienst WA

III Economische ontwikkelingen

Voor het (economische) wederopbouwproces dient het geen betoog dat de olie-inkomsten van cruciaal belang zijn. Dit is ook de reden dat de olie-industrie doelwit is van aanvallen door radicale elementen. Sinds Irak in juni de olieexport heeft hervat is de productie en export toegenomen. Niettemin blijft de productie vooralsnog achter bij vooroorlogse niveaus - 2.8 miljoen barrels per day (bpd). Het productieniveau in november is vooralsnog gemiddeld ongeveer 2.0 miljoen bpd, waarvan 1.5 miljoen bpd worden geëxporteerd. Om de oude niveaus te bereiken is, gezien de huidige staat waar de olie-industrie zich in bevindt – verouderde en verwaarloosde olie-installaties en slecht onderhoud van de olievelden – , op korte termijn behoefte aan een financiële injectie van naar schatting USD 20-30 miljard. Een succesvolle ontwikkeling in de olie-industrie is afhankelijk van buitenlandse investeerders, die echter door de verslechterde veiligheidssituatie voorlopig niet bereid zijn op grote schaal te investeren in Irak. Andere redenen dat investeerders zich afzijdig houden, zijn het onduidelijk juridische kader en de zorg over de vooruitgang in het politieke

proces. Hier zit de crux van de hele situatie. De toekomst van Irak en de Iraakse olie-industrie zijn namelijk onlosmakelijk verbonden aan de veiligheidssituatie in het land.

+++++